

Pravna fakulteta
Univerza v Ljubljani

ZBORNIK
ZNANSTVENIH
RAZPRAV

Ljubljana Law Review

2022

LETNIK LXXXII

*Miloš Dimitrijević**

Hvaležnost obdarjenca – pravna in moralna obveznost

1. Uvod

Temeljni cilj pravne ureditve daril oziroma darilnih pogodb¹ je zaščita in odvracanje pravnih subjektov od domnevno nepremišljenih razpolaganj s premoženjem v lastno škodo ter v škodo svojcev ali upnikov.² Za doseganje tega cilja se uporabljajo različni zakonski mehanizmi, ki vključujejo predvsem posebne obličnostne predpostavke za veljavno dajanje daril³ ter posebne razloge za vračanje daril.⁴ Omenjeni zakonski mehanizmi so lastni pravzaprav vsem sodobnim pravnim ureditvam kontinentalnoevropskih držav.⁵

* *Magister prava, odvetnik v Ljubljani, doktorski kandidat na Pravni fakulteti Univerze v Ljubljani, elektronski naslov: dimitrijevic.milos@outlook.com. Prispevek je povezan z raziskovalnim delom in pravnomočno doktorsko disertacijo Zakonski razlogi za vračanje daril v okviru doktorskega študija na Pravni fakulteti Univerze v Ljubljani.*

¹ V primerjalnem pravu ni univerzalno sprejeta pogodbenopravna klasifikacija darila (tj. pojmovanje darila kot darilne pogodbe). Posamezni tuji pravni sistemi darilo klasificirajo in pojmujejo drugače, torej kot pravni posel, ki nima pravne narave pogodbe. V tem prispevku je uporabljen izraz darilna pogodba zgolj pri opisu ureditve v pravnih sistemih, ki darilo priznavajo pogodbenopravno naravo. V preostalem je uporabljen splošnejši izraz darilo.

² Hyland, 2009, str. 326.

³ V slovenskem pravu je to po prvem odstavku 538. člena Obligacijskega zakonika (OZ, Uradni list RS, št. 83/01 do 40/07) pisna oblika za vsa darila, če darovalec podarjene stvari ali pravice ni prenesel na obdarjenca takoj, ter po 545. členu OZ oblika notarskega zapisa za darila za primer smrti.

⁴ Med temi razlogi je za ta prispevek najbolj relevanten preklic darilne pogodbe zaradi hude nehvaležnosti, ki je urejen v 540. členu OZ.

⁵ Ta prispevek poleg slovenskega prava obravnava relevantne zakonske določbe iz francoskega in nemškega prava ter določbe Osnutka skupnega referenčnega okvirja (DCFR).

Evropska pravna tradicija odvrčanja pravnih subjektov od nepremišljenega dajanja daril se v veljavnem slovenskem pravu kaže, med drugim, v ureditvi zakonskih razlogov za vračanje daril po sklenitvi darilne pogodbe in (najpogosteje) celo po njeni izpolnitvi, tj. po izročitvi predmeta darilne pogodbe obdarjencu. Eden od teh razlogov je obdarjenčeva huda nehvaležnost, ki darovalcu na podlagi 540. člena OZ (prej § 948 in § 949 Občega državljanskega zakonika – ODZ)⁶ daje enostransko oblikovalno upravičenje preklicati darilo.

Smisel tega pravila je na prvi pogled jasen: nepravilno bi bilo, če bi obdržal darilo oziroma bil v darovalčevo škodo okoriščen obdarjenec, ki se je do darovalca obnašal hudo nehvaležno. Manj jasna pa je pravna narava obdarjenčeve obveznosti hvaležnega ravnanja, ki je implicitno vsebovana v darovalčevem upravičenju preklicati darilo. Zdi se, da teorija obveznost hvaležnosti šteje kot moralno obveznost,⁷ ki izhaja iz neodplačnosti darila.⁸ Kršitev te moralne obveznosti pa sproži nedvomno pravno posledico. Tudi če temeljni namen preklica darila zaradi nehvaležnosti ne bi bil kaznovanje obdarjenca, pa ni dvoma, da mora obdarjenec v razmerju do darovalca ravnati z zadostno stopnjo hvaležnosti, sicer lahko ostane brez prejetega darila. Pri tem OZ ne upošteva izrecno obstoječih običajev in družbenih norm, ki so narekovele dajanje oziroma sprejem darila, darovalčevih posebnih nagibov za dajanje darila, morebitne moralne obveznosti darovalca, darovalčeve koristi od darila ali drugih okoliščin znotraj razmerja med obdarjencem na eni ter darovalcem in njegovimi bližnji na drugi strani.

Cilj tega prispevka je predstaviti kritiko teoretičnih izhodišč ureditve darilne pogodbe, ki utemeljujejo omenjeno enostransko preklicno upravičenje darovalca. Poudarjena je vprašljivost prevladujočega in na videz samoumevnega stališča pravne teorije, da naj bi bilo darilo (vedno) neodplačen pravni posel, zaradi česar naj bi imel obdarjenec posebne moralne obveznosti v razmerju do darovalca. Kritika, ki temelji na ugotovitvah antropološke in sociološke stroke, poudarja, da darovalci v konkretnih primerih pogosto dajejo darila v okoliščinah ter zaradi nagibov, ki ne utemeljujejo nastanka te moralne obveznosti.

Prispevek najprej v bistvenih točkah predstavi zgodovinski razvoj ureditve darila od rimskega prava do veljavnih ureditev držav kontinentalne Evrope, s poudarkom na zgodovinski nezaupljivosti prava do daril. Temu sledi prikaz pravnega ter sociološkega in antropološkega dojemanja darila ter izhodiščno nasprotujočih si pojmovanj koncepta neodplačnosti. Po nekoliko natančnejši analizi ureditve in *ratio legis* instituta preklica darilne pogodbe zaradi hude nehvaležnosti je podana kritika abstraktne zakonske ureditve, ki ne upošteva izrecno okoliščin in lastnosti daril v posamičnih primerih.

⁶ Uradni list, št. 946/1811, sprejet in objavljen v zbirki pravosodnih zakonov (nem. *Justizgesetzsammlung*), št. 946 z dne 1. junija 1811, z naslovom *Občni deržavljanski zakonik za vse nemške dedne dežele avstrijskega cesarstva*.

⁷ Plavšak idr., 2004, str. 495.

⁸ Prav tam, str. 462.

2. Zgodovinski razvoj ureditve daril

Že rimski *Lex Cincia*⁹ je določal, da lahko darovalec prekliče svojo obljubo, če je darilo obljubil nekemu, s katerim ni v ožjem sorodstvu. Rimski pravniki so nenaklonjenost dajanju daril utemeljili s ciljem preprečevanja izkoriščanja lahkomišelnosti in čezmerne ljubezni darovalcev,¹⁰ ki je ogrožala njihove družine. Čeprav celotna vsebina *Lex Cincia* danes ni več znana, je mogoče sklepati, da je rimsko pravo, ki darila (lat. *donatio*) do tedaj ni urejalo, darilo končno uredilo zato, da bi ga (vsaj v določenih situacijah) prepovedalo.¹¹ Pri tem je treba poudariti, da je bilo dajanje daril v tem času problematično tudi iz drugih razlogov¹² in ne le zaradi zaščite družine kot nedvomno temeljne družbene enote in vrednote tega časa.¹³

Pravna ureditev (omejevanja) daril se je nadaljevala ter je bila prek reforme cesarja Konstantina (4. stoletje),¹⁴ Justinijanove kodifikacije (6. stoletje)¹⁵ ter občega prava¹⁶ dokončno umeščena v francoski *Code civil* iz leta 1804 ter v druge velike evropske civilne kodifikacije 19. stoletja, na katerih temeljijo sodobni pravni sistemi kontinentalne Evrope.¹⁷

Veljavno slovensko obligacijsko pravo izhaja neposredno iz omenjenih velikih evropskih civilnih kodifikacij 19. stoletja. Ureditev darilne pogodbe v OZ namreč temelji na ureditvi iz prej veljavnega ODZ. Pred uveljavitvijo OZ, vendar po ODZ je sicer na ozemlju današnje Republike Slovenije veljal Zakon o obligacijskih razmerjih (ZOR),¹⁸ ki pa darilne pogodbe ni posebej urejal. To pa ne pomeni, da zakonodajne ureditve darilne pogodbe v času veljavnosti ZOR ni bilo. Za darilno pogodbo so se tudi v tem času uporabljala določila ODZ.¹⁹ Ta ureditev je veljala vse do uveljavitve OZ, ki je izrecno uredil darilno pogodbo v 533. do 545. členu na podoben način, kot jo je dotlej urejal ODZ.

⁹ *Lex Cincia de donis et muneribus, a plebiscitum* je bil sprejet v letu 204 pred n. š. v času Rimske republike ter velja za zgodovinski prvi zakonodajni akt, ki je urejal darila. Hyland, 2009, str. 7.

¹⁰ Cigoj, 2002, str. 64.

¹¹ Michel, 1962, navedeno v Hyland, 2009, str. 28.

¹² Zakon je bil po mnenju nekaterih odziv na samovoljno terjanje honorarja za zastopanje v sporih ter je prepovedal odvetnikom nagrade za vodenje postopkov, tj. simuliranje daril, ki prikrivajo dejansko plačevanje za njihove storitve. Zagovarjanja in zastopanja na sodiščih so bila v teh časih ugledne in častne aktivnosti, ki so bile brezplačne. Glej: Malenica, 1981, str. 70.

¹³ Prav tam, str. 65.

¹⁴ Več v: Prav tam, str. 193–199.

¹⁵ Več v: Prav tam, str. 247–281.

¹⁶ Obče pravo je nastalo ob preučevanju Justinijanove kodifikacije v različnih pravnih šolah v Evropi. Pravo se je nato razvijalo prek nadgraditev rimskih začetkov, iz katerih je oblikovana evropska pravna teorija. Glej: Kranjc, 2010, str. 154.

¹⁷ Hyland, 2009, str. 7.

¹⁸ Uradni list SFRJ, št. 29/78 do 57/89.

¹⁹ Glej 4. člen Zakona o razveljavljenju pravnih predpisov, izdanih pred 6. aprilom 1941 in med sovražnikovo okupacijo (ZRPP), Uradni list FLRJ, št. 86/1946, str. 1078.

3. Darilo kot pravni pojem

OZ v 533. členu darilno pogodbo v bistvenem²⁰ opredeljuje kot pogodbo, s katero se darovalec zaveže na obdarjenca neodplačno prenesti neko svojo pravico ali ga na drugačen način v breme svojega premoženja obogatiti. Opredelitev sledi prejšnji opredelitvi ODZ (§ 938) o darilni pogodbi kot pogodbi, s katero se prepušča stvar »*neodplatno*«. Opredelitev darila v veljavnem francoskem pravu ne vsebuje omembe neodplačnosti. Neodplačnost daril izhaja posredno iz uvrstitve daril v posebno zakonsko kategorijo pravnih poslov (fr. *libéralités*), pri katerih ena oseba razpolaga s premoženjem ali pravicami neodplačno (fr. *à titre gratuit*).²¹ Nemško pravo opredeljuje darilno pogodbo kot obogatitev ene osebe iz premoženja druge, če obe stranki soglašata, da je ta obogatitev neodplačna (nem. *unentgeltlich*).²² Darilo je po nemškem pravu pogodba.²³ Smiselno podobno opredeljuje darilno pogodbo tudi Osnutek skupnega referenčnega okvirja (DCFR), ki določa dva elementa darilne pogodbe: neodplačnost zaveze (angl. *gratuitous undertaking*) ter namen okoristiti obdarjenca (angl. *intention to benefit the donee*).²⁴

Zdi se, da je pojem darila oziroma darilne pogodbe primerjalnopravno jasen, če je le mogoče določno opredeliti pojem neodplačnosti. Teorija pri opredelitvah neodplačnosti večinoma izhaja iz negativnih definicij (odsotnosti *quid pro quo* ter odsotnosti obveznosti na strani obdarjenca), ponekod pa zahteva obstoj posameznih subjektivnih elementov, kot je na primer darilni namen na strani darovalca ali soglasje strank o elementu neodplačnosti.²⁵ Evropski zakonodajalci neodplačnosti praviloma ne opredeljujejo, temveč ta problem prepuščajo pravni teoriji in sodni praksi. Pravni sistemi s tradicijo *common law* razmejujev med odplačnimi in neodplačnimi pravnimi posli rešujejo z uporabo posebnega instituta *consideration*.²⁶

OZ, tako kot pred njim ZOR, neodplačnosti ne opredeljuje. ODZ sicer ni izrecno opredelil neodplačnosti, je pa v določbi § 917 opredelil odplačne pogodbe kot pogodbe, pri katerih se »dajejo ali stvari za stvari ali dejanja, h katerim spadajo tudi opuščanja, za dejanja, ali končno stvari za dejanja in dejanja za stvari«. *A contrario* je bilo mogoče šteti preostale pogodbe za neodplačne. Glede na to, da so opredelitve neodplačnosti v

²⁰ Dostavek, da obdarjenec »izjavi, da se s tem strinja«, za ta prispevek ni relevanten.

²¹ Člena 893 in 894 *Code civil*, različica veljavna na dan 25. maja 2022, dostopna na: <https://www.legifrance.gouv.fr/codes/section_lc/LEGITEXT000006070721/LEGISCTA000006118022/#LEGISCTA000006118022> (dostop: 25. maj 2022).

²² Prvi odstavek § 516 BGB, različica veljavna na dan 25. maja 2022, Dostopna na: <<https://www.gesetze-im-internet.de/bgb>> (dostop: 25. maj 2022).

²³ Markesinis idr., 1997, str. 38.

²⁴ Von Bar in Clive, 2009b, str. 382.

²⁵ Hyland, 2009, str. 11.

²⁶ Več v: prav tam, str. 135–140.

primerjalnem pravu praviloma negativne (kot odsotnost odplačnosti), pri ODZ ni šlo za primerjalnopravno posebnost.

Slovenska teorija neodplačnost šteje za odločilni razlog za posebna pravila o darilih²⁷ ter za glavno značilnost darilne pogodbe.²⁸ Kljub temu neodplačnost pojmuje preprosto, tj. kot dejstvo, da ena stranka (darovalec) v zameno za darilo ne prejme ničesar, druga stranka (obdarjenec) pa se obogati, ne da bi se čemurkoli odpovedala. Darovalčeva obveznost je opredeljena tавтоloško, kot »obdarjencu nekaj dati neodplačno«.²⁹

Tako teorija kot tudi sodna praksa sta prisiljeni v reševanje posameznih primerov, ki so prav zaradi pomanjkanja opredelitve potencialno problematični. Gre predvsem za primere daril, ki so izpolnitve prej obstoječih darovalčevih pravnih (iztožljivih ali naturalnih) ali pa moralnih obveznosti (534. člen OZ),³⁰ vzajemna oziroma mešana darila (535. člen OZ) ter darila, pri katerih obstaja kakšna obveznost obdarjenca, na primer darila z nalogom (lat. »*donatio sub modo*«).

Francoski *Code civil* neodplačnosti na splošno ali pa za primer darila ne opredeljuje. Kljub očitni odsotnosti meril za opredelitev in presojanje (ne)odplačnosti v *Code civil* so teoretiki francoskega prava pri razmejitvi daril od drugih pravnih poslov zgodovinsko uporabljali predvsem subjektivne elemente, (domnevno) izhajajoče iz rimskega prava,³¹ kot je na primer *animus donandi*³² oziroma darilni (altruistični) namen darovalca za dajanje darila. Težava takega pristopa je praktična in se kaže v tem, da je pri konkretnih darilih pogosto (celo večinoma) mogoče najti primesi drugih, nedarilnih, celo sebičnih nagibov darovalca. Posledica izključitve daril, pri katerih obstajajo primesi nedarilnih nagibov, bi bila torej izključitev večine pravnih poslov iz kategorije darila.³³ Poleg tega je očitna težava, da je za presojanje *animus donandi* v konkretnem primeru treba uporabiti nabor nejasnih psiholoških testov z namenom ugotovitve obstoja ali odsotnosti domnevnega »čistega« darilnega namena, zaradi česar je ta teoretičen pristop praktično celo neuporaben.³⁴ Del teorije kljub temu še vedno vztraja, da je darilni namen zadostno merilo za opredelitev in razmejitev darila od drugih pravnih poslov.³⁵ Pri tem je treba opozoriti, da darilo v francoskem pravu ni pogodba, zaradi česar ni mogoče brez ustrezne teoretične

²⁷ Plavšak idr., 2004, str. 462.

²⁸ Prav tam, str. 463.

²⁹ Prav tam, str. 462–463.

³⁰ Izpolnitve pravne obveznosti (tudi naturalne) teorija in sodna praksa ne štejeta za darilo, izpolnitev moralne obveznosti pa je lahko tako imenovano remuneratorično darilo. Glej: Plavšak idr., 2004, str. 463–464.

³¹ Dawson, 1980, str. 84.

³² Cigoj, 2002, str. 65.

³³ Dawson, 1980, str. 95.

³⁴ Prav tam, str. 95–96.

³⁵ Esmein, 1953, navedeno v Hyland, 2009, str. 152.

prilagoditve uporabljati splošnejših pogodbenopravnih konceptov, kot sta soglasje strank ter kavza. Subjektivni element darila po francoskem pravu se zato nanaša predvsem na nagibe darovalca, ki so lahko kompleksni ter v praksi pogosto niso dokazljivi.

Novjša francoska teorija se je prav zaradi praktičnih težav in nejasnosti pri presojanju subjektivnih elementov darila večinoma odmaknila od čisto subjektivnih karakterizacij ter sloni na pojmovanju darila, ki ga karakterizirata tako subjektivni (čeprav še vedno nepogodbeni) kot tudi objektivni element.^{36, 37} Po mnenju te teorije noben od obeh elementov samostojno ne zadošča za opredelitev darila.³⁸ Objektivni element, ki ga *Code civil*, kot je bilo že omenjeno, nikjer izrecno ne predvideva, kaj šele opredeljuje, se po mnenju teorije kaže v pomanjkanju enakovrednosti dajatev. Del teorije je objektivni element neodplačnosti poskušal izpeljevati iz prej veljavnega³⁹ besedila 1105. člena *Code civil*, ki je opredeljeval tako imenovane dobrodelne pogodbe (fr. *contrat de bienfaisance*) kot pogodbe, pri katerih ena od strank obljubi popolnoma neodplačno korist drugi. Opredelitev je že na prvi pogled vsebinsko prazna in tавтоloška.⁴⁰ Neodplačnost se je v tem kontekstu razlagala kot voljno (načrtno) pomanjkanje enakovrednosti med vzajemnimi obveznostmi strank ali pa kot voljno ustvarjanje obveznosti brez protiobveznosti. Temu sledi veljavni *Code Civil*, ki neodplačne pogodbe⁴¹ opredeljuje v drugem odstavku 1107. člena kot pogodbe, pri katerih ena stranka drugi nakloni neko korist, ne da bi pričakovala ali prejela nasprotno koristi. V prihodnje je mogoče pričakovati sklicevanje na to določbo tudi pri presojanju neodplačnosti nepogodbenih pravnih poslov, kot je (v francoskem pravu) darilo. Niti ta definicija pa ne ponuja jasnih napotkov za presojanje mejnih primerov, zaradi česar je mogoče še naprej pričakovati dodatno uporabo nejasnih in težko dokazljivih subjektivnih elementov darila.

Nemški koncept neodplačnosti (in s tem darila) je precej ožji. Neodplačnost (nem. *Unentgeltlichkeit*) ni pojmovana kot pomanjkanje enakovrednosti (dajatev). Neodplačnost je le eden od možnih razlogov za neobstoj enakovrednosti dajatev. Neenakovrednost dajatev je na primer lahko posledica zmote stranke glede vrednosti posamezne dajatve, pri čemer upravičenost zmote ne vpliva na presojo (ne)odplačnosti pravnega posla. Tudi če je ta zmeta popolnoma iracionalna, pravni posel ni neodplačen. Stranke takega pravnega posla po mnenju nemške teorije ne potrebujejo zaščite, ki jo zagotavlja pravo. O vrednos-

³⁶ Beudant idr., 1934–1953, navedeno v Hyland, 2009, str. 141.

³⁷ Planiol in Ripert, 1957, str. 21–22.

³⁸ Hyland, 2009, str. 152.

³⁹ *Code civil* je bil temeljito spremenjen 10. februarja 2016 (z veljavnostjo 1. oktobra 2016) z aktom *Ordonnance n° 2016-131 du 10 février 2016 portant réforme du droit des contrats, du régime général et de la preuve des obligations*, dostopen na: <<https://www.legifrance.gouv.fr/jorf/id/JORFTEXT000032004939>> (dostop: 25. maj 2022).

⁴⁰ Hyland, 2009, str. 141.

⁴¹ Ob tem je treba spomniti, da darilo po francoskem pravu ni pogodba.

ti obeh dajatev so se lahko prepričale pred sklenitvijo pravnega posla. Če jih je nasprotna pogodbená stranka spravila v zмотo, pa imajo na voljo druge zakonske mehanizme.

Bistvena za nemški koncept neodplačnosti je subjektivna povezava med dajatvama, tj. vprašanje, ali stranki darilne pogodbe dojemata darilo kot izpolnitev neke obveznosti (prvi odstavek § 516 BGB). Z drugimi besedami, obstajati mora soglasje med strankama, da je naklonitev neodplačna, pri čemer neodplačnost pomeni, da konkretno darilo ne pomeni izpolnitve neke obveznosti.⁴² Pravni posel ni neodplačen, če obstaja katera od treh možnih povezav med pravnim poslom in drugim dejanjem ali storitvijo nasprotne stranke:⁴³ sinalagmatska povezava med izpolnitvama, povezava v smislu pogoja, kar vključuje tudi ponujanje nagrade, ter vzročna povezava med (dvema) dajatvama. Iz kategorije daril so torej izključeni vsi posli, katerih namen je spodbuditi drugo osebo k nekemu ravnanju ali plačati neki dolg, tudi če ta ni izterljiv.⁴⁴

DCFR pojem neodplačnosti opredeljuje nekoliko bolj natančno in neposredno. Neodplačnost v določbi IV. H. – 1:201 pojmuje kot odsotnost plačila oziroma nagrade (angl. *reward*). Pri tem neodplačnost kot opredelilni element darila⁴⁵ načeloma ne zahteva nobenega subjektivnega elementa (namena obogatiti) niti subjektivnega izraza hvaležnosti. Pri definiranju merila *reward* je mogoče izhajati iz opredelitev DCFR, ki se nanašajo na neupravičeno obogatitev (določbi VII. – 3:101 in 102). *Reward* zajema vse vrste protidajatev oziroma protistoritev, pri čemer je njihov obstoj ali neobstoj neodvisen od (subjektivne ali objektivne) vrednosti ter je že najmanjša protidajatev oziroma protistoritev nezdržljiva s konceptom neodplačnosti in s tem darila.

Če je podana kakršnakoli, tudi trivialna⁴⁶ nagrada, DCFR izključuje pojmovanje posla kot (neodplačnega) darila ter napotuje na eventualno uporabo pravil o transakcijah, ki niso popolnoma neodplačne (določba IV.H. – 1:202).⁴⁷ Za slednje veljajo pravila o darilni pogodbi (čeprav to glede na določbo IV. H. – 1:101 v povezavi s IV. H. – 1:201 niso), če je namen darovalca med drugim okoristiti drugo stranko in če medsebojni izpolnitvi po videnju obeh strank nista vsebinsko enakovredni.⁴⁸ Komentatorji DCFR v to kategorijo transakcij uvrščajo večino mejnih in posebnih primerov daril, ki pravni teoriji in sodni praksi držav kontinentalne Evrope povzročajo težave, vendar ki so večinoma tradicionalno uvrščeni v kategorijo daril. To so zlasti delno neodplačane (mešane) transakcije, tako imenovana darila z nalogom, darila, pri katerih obstaja predhodna pravna (ne zgolj

⁴² Hyland, 2009, str. 147.

⁴³ Krüger in Westermann (ur.), 2004, str. 1234–1239.

⁴⁴ Hyland, 2009, str. 148.

⁴⁵ Von Bar in Clive (ur.), 2009a, str. 2816.

⁴⁶ Prav tam, str. 2818. *Reward* naj bi obstajala že, če darovalec izroči nekemu denar z nalogom, da se denar nakaže tretji osebi. Storitve nakazila denarja je mogoče šteti za nagrado darovalcu.

⁴⁷ Prav tam, str. 2816.

⁴⁸ Prav tam, str. 2818.

moralna) obveznost darovalca, celo darila, ki jih da darovalec s posebnim namenom, če je iz tega namena mogoče izluščiti kakršnokoli *reward* za darovalca, ipd. Vsi ti primeri so podvrženi pravnemu režimu, ki velja za darila, če prestanejo omenjeni subjektivni in objektivni test.

Sklenemo lahko, da DCFR problem definiranja neodplačnosti rešuje le navidezno, in sicer tako, da določa sicer teoretično sprejemljivo, toda zelo ozko opredelitev, ki izključuje vse mejne primere iz pojma darilne pogodbe. Nastalo pravno praznino pa zapolnjuje tako, da s posebno določbo napotuje na uporabo pravil, ki veljajo za darilno pogodbo. Opredelitev neodplačnosti iz DCFR ima zato bistveno manjši pomen kot subjektivni in objektivni test iz določbe IV.H. – 1:202, ki se uporabljata za vse tradicionalno pojmovano neodplačne transakcije, razen »čistega« darila.

Definiranje neodplačnosti kot opredelilnega elementa darila je za pravno teorijo očitno precej večji izziv kot definiranje darila. Da bi se izognili tej težavi, tako teorija kot tudi sodna praksa vztrajata pri preprostih in tavnoloških opredelitvah, od katerih sta v različnih praktičnih primerih prisiljeni odstopati oziroma jih dopolnjevati z nejasnimi subjektivnimi elementi. Gre zlasti za primere, pri katerih obstajajo posebni nagibi (celo obveznosti) darovalca za dajanje darila, ter primere, pri katerih obstajajo obveznosti obdarjenca glede sprejema darila ali po njegovem sprejemu.

Z na videz preprosto in jasno opredelitvijo neodplačnosti je skladno zgolj teoretično »čisto« darilo, pri katerem je darovalec v celoti zgolj prikrajšan (nima nobene koristi od dajanja darila, vključno s pohvalo družbe in osebnim zadoščenjem, ki sta posledici dobrodelnega dejanja), obdarjenec pa v celoti zgolj obogaten (z darilom nima nobene, tj. niti najmanjše obremenitve). Darilo je v tej teoretični situaciji darovalec dal popolnoma prostovoljno iz izključno altruističnih nagibov, pri čemer za dajanje darila s strani darovalca ali pa sprejem darila s strani obdarjenca ni obstajala nobena pravna ali moralna obveznost, družbena norma ali običaj, ki bi dajanje oziroma sprejem darila zahtevali. Zgolj pri takem darilu ni mogoče imeti nobenega pomisleka, da je zares neodplačno in s tem upravičeno podvrženo posebnemu režimu prava daril. Kot je natančneje obrazloženo v nadaljevanju, takih daril v vsakdanjem življenju pravzaprav ni.

4. Darilo kot družbeni pojav

Pravna ureditev daril temelji na razlagi in razumevanju pravnih pojmov, ki ne ustrezajo nujno pripadajočim družbenim pojavom. Za pravilno razumevanje in kritično presojo ureditve preklica darila zaradi nehvaležnosti je zato treba pojem darila in znotraj njega pojem neodplačnosti obravnavati tudi s sociološkega in antropološkega (in ne le pravnega) vidika. Neodplačnost je namreč nedvomno opredelilna lastnost darila, hkrati pa teoretična utemeljitev pravice darovalca do preklica darila ter implicitno obdarjenčeve obveznosti hvaležnosti do darovalca.

Pri tem ni mogoče izhajati iz že omenjenega teoretičnega »čistega« darila. Tipično darilo bo bodisi motivirano z željo, če ne (moralno) obveznostjo nekomu pomagati (predvsem svojcem ali prijateljem), bodisi zahtevano z družbeno normo ali običajem (šolski primer so poročna ali rojstnodnevna darila). Tipično dajanje darila ter tudi vrsto in vrednost darila torej zahtevajo konkretne družbene norme in običaji. Na videz prostovoljna in pravno nesankcionirana odločitev potencialnega darovalca, da ne bo dal darila, bo praviloma povzročila zunajpravne (družbene) posledice, sorazmerne pomenu kršene družbene norme, ki so lahko zanj bistveno bolj neugodne kot zmanjšanje premoženja, ki je nujna posledica dajanja darila.⁴⁹

Kot je bilo že omenjeno, sodobna pravna ureditev darila izhaja v skoraj nespremenjeni obliki iz velikih civilnih kodifikacij z začetka 19. stoletja. Za slovenski pravni prostor najpomembnejši kodifikaciji civilnega prava, francoski *Code civil* in avstrijski ODZ, sta bili sprejeti v družbenem in gospodarskem kontekstu časa, ki je sledil industrijski revoluciji, za katerega je značilen začetek razvoja tržnega gospodarstva.⁵⁰ Temu skladno je tudi takrat kodificirano civilno pravo natančno urejalo, poudarjalo in spodbujalo odplačna pogodbeno razmerja kot izraz tržnega gospodarstva, neodplačne pravne posle kot posle zunaj tržnega gospodarstva pa je bodisi zanemarjalo bodisi je pravne subjekte od njih odvrčalo. Pri tem je pomembno poudariti, da nezaupljivost kodifikacij 19. stoletja do daril ni posledica (le) tradicije rimskega prava, temveč predvsem utilitaristične miselnosti tega časa ter odnosa do družbenega in ekonomskega življenja,⁵¹ ki je povzročil industrijske revolucije s konca 18. stoletja ter prehod evropskih držav v tržna gospodarstva. Koncept darila kot neodplačne naklonitve s to miselnostjo ni bil združljiv, saj darila ni bilo mogoče racionalizirati kot uporabnega ali koristnega za takratno družbo.⁵² Čeprav se je dajanje daril in (storitvenih) uslug skupaj z vsemi implikacijami in posledicami tudi v tem času nadaljevalo, je darilo takrat zavzelo predvidljivo podrejeno mesto znotraj dojemanja države in gospodarstva.⁵³ Darilo je bilo po tem dojemanju vsaj irelevantno,

⁴⁹ Če misel uporabimo na omenjenem šolskem primeru poročnega darila: povsem družbeno nesprejemljivo bi bilo, da se oseba udeleži poročnega praznovanja, ne da bi prinesla poročno darilo, ki ustreza vsebini in vrednosti, ki se pričakuje glede na ta dogodek ter glede na razmerje med obdarjencem in darovalcem. Vsebinsko omenjenega razmerja določa več dejavnikov, ki so lahko posledica dejstev, na katere stranki nimata vpliva (na primer stopnja sorodstva med njima), ali pa dejstev, ki izhajajo iz dejanj strank (na primer predhodno poročno darilo določene vrste in vrednosti, ki ga je dal obdarjenec darovalcu). Razmerje med strankama bo v nekaterih primerih darovalcu celo onemogočilo, da se poročnega praznovanja ne bi udeležil. Neudeležba, odsotnost darila ali celo odsotnost darila ustrezne vrste in vrednosti bi imeli hude posledice na razmerje med darovalcem in obdarjencem ter na družbeno dojetje darovalca. Kot bo razvidno v nadaljevanju, ta načela veljajo za pravzaprav vsa darila.

⁵⁰ Zasebno in znotraj njega civilno pravo sta bili takrat kodificirani za urejanje tržnih dejavnosti ter se primarno ukvarjajo z njimi. Glej: Hyland, 2009, str. 9–10.

⁵¹ Liebersohn, 2011, str. 28.

⁵² Prav tam, str. 27.

⁵³ Prav tam, str. 5.

če ne nevarno za delovanje moderne družbe. Današnje pravo daril torej temelji na 200 let starih teoretičnih utemeljitvah, da je darilo prostovoljna dajatev, pri kateri dajalec ne pričakuje ničesar v zameno,⁵⁴ čeprav ni bilo tako niti takrat, gotovo pa ni tako danes.

Kot bo razvidno iz nadaljevanja tega razdelka, so darila kot družbeni pojavi vzajemna in ne enostranska ter so pogosto za darovalce obvezna (v smislu, da darovalci glede na družbene norme nimajo povsem proste izbire, ali bodo dali darilo ali ne). Sodobne evropske pravne ureditve pa izhajajo – ravno nasprotno – iz prostovoljnosti dajanja in sprejemanja darila ter iz teoretično nejasnega koncepta neodplačnosti.

Sociološka in antropološka teorija sta se namreč drugače kot evropski zakonodajalci (vnovič)⁵⁵ začeli zavedati kompleksnosti darila kot družbenega pojava. Prelomnica je esej francoskega sociologa in antropologa Marcela Maussa,⁵⁶ eden temeljnih virov kulturne antropologije,⁵⁷ ki utemeljuje zaključek, da je medsebojno (tj. recipročno) dajanje daril eno od osnovnih načel medčloveških (družbenih) odnosov.

Darila skoraj nikoli niso prostovoljno dana niti prostovoljno sprejeta, temveč družbene norme zahtevajo od darovalca dajanje darila, enako pa od obdarjenca zahtevajo sprejem darila. Mauss je v svojem prispevku prav tako utemeljil, da so darila vedno vzajemna⁵⁸ ter so del družbene mreže kompleksnih in trajajočih vzorcev dajanja, sprejemanja in vračanja.⁵⁹ Šele od konkretne družbe, družbene norme in konkretnega darila je odvisno, ali je darilo sploh v korist obdarjenca. S sistemom družbenih norm dajanja in prejemanja daril je namreč možno ustvariti dolgove, spreminjati družbene statuse, *ad absurdum* v nekaterih družbah celo zaslužjevati obdarjence.⁶⁰ Mauss tako zaključuje, da darilo vselej zajema tri osnovne obveznosti: dati, sprejeti in povrniti (fr. *donner-recevoir-rendre*).⁶¹ Darila tako ne obstajajo kot neodvisne transakcije, temveč je tipično darilo odgovor na neko prejšnje darilo, hkrati pa ustvarja novo obveznost, ki mora biti družbeno sprejemljivo izpolnjena, da lahko udeleženca konkretnega razmerja to razmerje ohranita. Zanikanje vzajemnosti daril pomeni zanikanje samega izhodiščnega medčlo-

⁵⁴ Prav tam, str. 6.

⁵⁵ Prav tam, str. 7. Darilo kot zgodovinsko uveljavljena in pomembna kategorija medčloveških odnosov izgine (tudi) iz socioloških in antropoloških strokovnih razprav v času med koncem 18. in začetkom 20. stoletja. Uveljavljeni teoretiki Mill, Tocqueville, Marx, Weber in Durkheim tako o darilu v bistvenem niso pisali. Razprava o darilu je vnovič zaživela šele po omenjenem Maussovem eseju.

⁵⁶ Mauss, 2002, str. 5–6. Eseg je bil prvič objavljen leta 1925. Gre za študijo običajev, povezanih z dajanjem in prejemanjem daril v netrziških družbah Polinezije, Melanezije ter severozahodnega Pacifika s primerjavami s sodobnimi zahodnimi pravnimi sistemi.

⁵⁷ Hyland, 2009, str. 14–15.

⁵⁸ Liebersohn, 2011, str. 1.

⁵⁹ Prav tam.

⁶⁰ Prav tam, str. 2.

⁶¹ Mauss, 2002, str. 50.

veškega (družinskega, prijateljskega ali celo poslovnega) razmerja, znotraj katerega je bilo predhodno darilo dano.⁶²

Posamezni poznejši teoretiki so del Maussovih stališč sicer problematizirali,⁶³ zlasti na primeru dobrodelnih donacij, pri katerih gre za posredno in neosebno dajanje daril osebam, ki darovalcu niso znane. Te donacije na prvi pogled ne zahtevajo recipročnosti. Tudi to pa ni povsem res. Recipročnost se v tem primeru lahko nanaša na družbo kot celoto. Zelo premožen posameznik bo pogosto po dojemanju družbe svoj uspeh in premoženje »dolgoval«⁶⁴ družbi, iz katere je svoje bogastvo črpal, zaradi česar se za dobrodelna dejanja teh oseb pogosto uporablja fraza »vračanje družbi«⁶⁴ (angl. *giving back to the community*). V tem kontekstu je družba kot celota (ali pa njen del – na primer rojstni kraj tega posameznika) tista, ki (utemeljeno) pričakuje povrnitev »podarjenega«⁶⁴ od tega posameznika. Čeprav slednje gotovo ni najbolj tipično darilo, ki ga ureja OZ, je upravičen pomislek glede veljavne tavitološke in na videz samoumevne utemeljitve neodplačnosti daril na splošno, posledično pa tudi široke in posplošene ureditve razlogov za vračanje daril in znotraj njih implicirane splošne obveznosti hvaležnosti obdarjenca.

Sociološka in antropološka ugotovitev je, da je družbeni pojav dajanja, prejemanja in vračanja daril odvisen od konteksta (okolščin) primera, predvsem pa vseh kompleksnosti razmerja⁶⁵ med konkretnim darovalcem in konkretnim obdarjencem.

Verjetno je sicer mogoče pri nekaterih konkretnih darilih glede na okoliščine utemeljiti pričakovanje hvaležnosti od obdarjenca, ampak nikakor na splošno pri vseh darilih, zlasti pa ne, če je že samo dajanje darila izraz hvaležnosti darovalca v razmerju do obdarjenca, ali pa nasprotno, v primerih, ko je obdarjenec svojo obveznost hvaležnosti že »izpolnil«⁶⁶ na drug način pred prejemom darila ali po njem.

Glede na omenjeno ne preseneča, da je tudi ureditev preklica darila, ki temelji na omenjenih teoretičnih izhodiščih (zlasti pojmovanju neodplačnosti) z več vidikov problematična. Kot je razvidno iz nadaljevanja, posploševanje obveznosti hvaležnosti na ravni abstraktnega zakonskega pravila lahko pelje v povsem neživljenjsko zanikanje kompleksnosti izhodiščnega medčloveškega razmerja, znotraj katerega je bilo darilo dano.

5. Pojem in *ratio legis* preklica darila zaradi hude nehvaležnosti

Pričakovana (in zahtevana) hvaležnost obdarjenca, ki je utemeljena z neodplačno naravo darilne pogodbe,⁶⁶ se najbolj izrazito kaže v obliki preklica darila zaradi hude

⁶² Hyland, 2009, str. 18.

⁶³ Godelier, 2006, str. 106–107.

⁶⁴ Hyland, 2009, str. 22–23.

⁶⁵ Weiner, 1992, navedeno v Hyland, 2009, str. 19.

⁶⁶ Plavšak idr., 2004, str. 462.

nehvaležnosti. Gre za primerjalnopravno najpogosteje urejen, zgodovinsko pa najstarejši preklicni razlog.⁶⁷

Prvi odstavek 540. člena OZ določa, da lahko darovalec prekliche darilno pogodbo zaradi hude nehvaležnosti, če se po njeni sklenitvi obdarjenec proti njemu ali njegovemu bližnjemu obnaša tako, da bi bilo po temeljnih moralnih načelih nepravilno, da bi obdarjenec prejel obdržal.

Francoski *Code civil* v 953. členu določa, da daril (*inter vivos*) ni mogoče preklicati, razen zaradi neizpolnitve pogoja, pod katerim je bilo darilo dano, zaradi nehvaležnosti ali pa zaradi rojstva otroka. Po izrecni zakonski izjemi iz 959. člena ni mogoče preklicati zaradi nehvaležnosti daril, ki so bila dana zaradi sklenitve zakonske zveze. Tudi nemški BGB v določbi § 530 določa, da je mogoče darilo preklicati, če je obdarjenec proti darovalcu ali njegovemu bližnjemu sorodniku storil resno dejanje, ki ustreza pravnemu standardu hude nehvaležnosti. Podobno ta preklicni razlog vsebuje tudi DCFR v določbi IV. H.– 4:201.

Ratio kogentno⁶⁸ urejene pravice darovalca do preklica ni povsem jasen. Zdi se, da je v primerjalnem pravu enotno stališče, da je uzakonitev tega preklicnega razloga nedvomno upravičena s splošnim načelom pravičnosti. Tako slovenska kot tudi tuja pravna teorija pa imata težavo s klasifikacijo in teoretično utemeljitvijo tega zakonskega mehanizma z uporabo drugih (splošnih) pravil in načel civilnega prava.

Slovenska pravna teorija zagovarja stališče, da gre za moralna pravila, ki so bila povzeta v zakon.⁶⁹ To posredno potrjuje tudi sam OZ, ki v 534. členu hvaležnost (darovalca) navaja kot primer moralne obveznosti. Stališče večinoma podpira tudi tuja pravna teorija, ki poudarja, da so pravila o preklicu darila (zaradi nehvaležnosti) nujno povezana z moralnimi vprašanji ter družbenimi normami, pri čemer hvaležnosti naj ne bi bilo mogoče uvrstiti v kategorijo pravnih obveznosti, že zaradi izhodiščne nezmožnosti opredelitve pojma hvaležnosti.⁷⁰

Glede preklica darila zaradi nehvaležnosti (drugače kot pri drugih razlogih)⁷¹ naj bi šlo poleg tega tudi za neko obliko kaznovanja obdarjenca.⁷² Podobne pomisleke je mogoče zaslediti tudi v primerjalnopravni teoriji. Francoska teorija tako na primer utemeljuje, da preklic v tem primeru pomeni sankcijo za kršitev moralne obveznosti hvaležnosti.⁷³

⁶⁷ Hyland, 2009, str. 514.

⁶⁸ OZ v 544. členu določa, da je odpoved preklicu nična. Zanimivo vprašanje, ki sicer presega meje tega prispevka, je primerjava omenjenega 544. člena OZ, ki izključuje možnost odpovedi pravici do preklica, ter četrtega odstavka 540. člena, ki onemogoča preklic, če je darovalec obdarjencu dejanje oprostil.

⁶⁹ Plavšak idr., 2004, str. 486 in 493.

⁷⁰ Von Bar in Clive (ur.), 2009a, str. 2867.

⁷¹ Preklica zaradi stiske iz 539. člena ter preklica zaradi pozneje rojenih otrok iz 541. člena OZ.

⁷² Plavšak idr., 2004, str. 486.

⁷³ Planiol in Ripert, 1957, str. 636.

Preklic darila zaradi hude nehvaležnosti obdarjenca je po *ratio legis* in posledicah uveljavljanja podoben nekaterim drugim institutom pogodbenega in širše, obligacijskega prava, pri čemer se od vseh teh drugih institutov vendarle v bistvenem razlikuje.

Del teorije, na primer poskuša preklicni razlog utemeljiti prek instituta kavze, saj naj bi darovalčeva zaznava obdarjenčevega nehvaležnega ravnanja izničila kavzo darilne pogodbe (tako imenovana *causa donandi*). Posledično naj bi bila darilna pogodba zaradi odsotnosti podlage nična na podlagi četrtega odstavka 39. člena OZ. Ne gre za univerzalno sprejeto stališče, saj se kavza pogodbe v splošnem povezuje s sklenitveno fazo, preklic darila pa v poštevilni praviloma ne pride le po sklenitvi pogodbe, temveč celo po njeni izpolnitvi.⁷⁴ Zagovarjanje možnosti naknadnega prenehanja kavze je še zlasti problematično pri neodplačnih pogodbah, saj pri njih pogosto ni mogoče ločiti od nagiba darovalca oziroma naj bi lahko nagib darovalca prešel v kavzo darilne pogodbe.⁷⁵ Ničnost kot skrajna sankcija se zdi nesorazmerna posledica za naknadno prenehanje nagiba za sklenitev pogodbe na strani ene pogodbene stranke, pri čemer je razlog za prenehanje nagiba lahko popolnoma zunaj sfere vpliva nasprotne pogodbene stranke. Novejša praksa Vrhovnega sodišča Republike Slovenije je že zavzela stališče, da je v nasprotju s pravno logiko (pogodbenega prava), da bi lahko pogodbeni podlaga odpadla potem, ko pogodba ni bila le sklenjena, temveč tudi realizirana.⁷⁶

Kljub izhodišču, da naj bi šlo pri obveznosti hvaležnosti za moralno obveznost, obstaja tudi stališče, da naj bi šlo za zakonsko določeno sestavino darilne pogodbe (in s tem nekakšno pravno obveznost), saj mora obdarjenec izpolniti pogoj zadostne stopnje hvaležnosti, če želi obdržati darilo.⁷⁷ Tudi komentatorji DCFR funkcionalno enačijo preklic darila zaradi nehvaležnosti s prenehanjem (darilne) pogodbe zaradi neizpolnitve. *Ratio legis* preklica darila zaradi nehvaležnosti ter prenehanja pogodbe zaradi neizpolnitve naj bi bil enak, le da hvaležnosti naj ne bi bilo mogoče klasificirati kot pravne obveznosti, zaradi česar naj ne bi bilo mogoče uporabiti splošnih pravil o neizpolnitvi pogodbe.⁷⁸ Ta utemeljitev je lahko problematična z vidika avtonomije pogodbenih strank. Če bi šteli, da vsako darilo velja pod molče dogovorjenim pogojem (obveznosti) hvaležnosti na strani obdarjenca, ni videti, zakaj se pogodbeni stranki ne bi mogli dogovoriti drugače oziroma to obveznost izrecno (ali celo konkludentno) izključiti. Preklic darila zaradi nehvaležnosti je namreč urejen kogentno. Tudi če bi lahko (na splošno) šteli, da bi bilo nepravilno, da nehvaležni obdarjenec obdrži darilo, ni samoumevno, da je dogovor med darovalcem in obdarjencem, da se od slednjega hvaležnosti ne pričakuje, tako zavržen, da nasprotuje javni morali, kar bi utemeljilo kogentnost ureditve preklica darila. Pravni

⁷⁴ Možina, 2014, str. 839.

⁷⁵ Sodba Vrhovnega sodišča RS II Ips 206/2010 z dne 20. junija 2010, točka 10 obrazložitve.

⁷⁶ Sodba Vrhovnega sodišča RS II Ips 218/2017 z dne 23. avgusta 2016, točka 14 obrazložitve.

⁷⁷ Plavšak idr., 2004, str. 462.

⁷⁸ Von Bar in Clive (ur.), 2009a, str. 2867.

sistemi s tradicijo *common law* prav s pogodbeno avtonomijo utemeljujejo odsotnost ureditve preklica darila zaradi nehvaležnosti, saj je prevladujoče stališče, da naj bi darovalci, ki so prostovoljno izbrali svoje obdarjence, trpeli (pozitivne in negativne) posledice svojih odločitev.⁷⁹

Do enakega pomisleka je mogoče priti pri primerjavi preklica zaradi hude nehvaležnosti in preklica daril z bremenom oziroma nalogom (lat. *donatio sub modo*). Pri darilu z bremenom gre za darilo, ki ga je darovalec dal s posebnimi pričakovanji,⁸⁰ s katerimi naj bi bil obdarjenec seznanjen (s čemer je tudi pogojeno darovalčevo preklicno upravičenje), pri preklicu zaradi hude nehvaležnosti pa gre za zakonski mehanizem, ki ni le onkraj dogovora, temveč celo velja kljub morebitnemu drugačnemu dogovoru pogodbenih strank. Podobno velja za kondikcijski zahtevek: *conditio causa data causa non secuta*, ki izhaja iz rimskega prava, za vrnitev tistega, kar je bilo (v primeru neodplačnih pravnih poslov) dano v pričakovanju, ki se ni uresničilo.⁸¹ Tudi v tem primeru je predpostavka neko neuresničeno pričakovanje darovalca, ki naj bi se ga obdarjenec zavedal. Če posebna namena darovalca ne bi bilo ali če darovalčev namen obdarjencu ne bi bil znan, preklicnega upravičenja naj ne bi bilo mogoče upravičiti.

Preklic darilne pogodbe zaradi hude nehvaležnosti je treba razmejiti tudi od instituta razveze pogodbe zaradi spremenjenih okoliščin (112. člen OZ). Določba se ne uporablja za darilno pogodbo, saj je umeščena v 5. odsek 1. oddelka II. poglavja OZ, ki ureja »dvostranske« (tj. dvostransko zavezujoče) pogodbe. Razvezo pogodbe je treba zahtevati (prvi odstavek 112. člena OZ), preklic darilne pogodbe pa je enostransko oblikovalno upravičenje. Razveze pogodbe ni mogoče zahtevati, če je stranka, ki se na spremembo okoliščin sklicuje, v zamudi z izpolnitvijo njene obveznosti (tretji odstavek 112. člena OZ), preklic darilne pogodbe pa je možen po njeni izpolnitvi. Nasprotna stranka pri razvezi pogodbe zaradi spremenjenih okoliščin je v ugodnejšem položaju kot obdarjenec pri preklicu darilne pogodbe, saj lahko ponudi, da se ustrezni pogodbeni pogoji pravično spremenijo tako, da ustrezajo spremenjenim okoliščinam (četrti odstavek 112. člena OZ) ter je celo upravičena do odškodnine za del škode, ki ji je nastala zaradi razveze pogodbe (peti odstavek 112. člena OZ). Tudi če bi preklic darilne pogodbe zaradi naknadne premoženjske stiske darovalca (539. člen OZ) ter pozneje rojenih otrok (540. člen OZ) šteli za posebni obliki upoštevanja spremenjenih okoliščin, preklic zaradi hude nehvaležnosti ne predvideva izrecno sprememb okoliščin ter je ta preklic možen tudi takrat, ko je obdarjenec nehvaležno ravnal že pred sklenitvijo darilne pogodbe, pa je nehvaležno ravnanje le nadaljeval.

Ratio legis preklica darila zaradi hude nehvaležnosti je zato precej lažje utemeljiti z zakonodajalčevim prizadevanjem *sui generis* po kaznovanju nehvaležnosti obdarjencev, ob (utemeljenem ali neutemeljenem) sklicevanju na načela morale in pravičnosti.

⁷⁹ Hyland, 2009, str. 516.

⁸⁰ Možina, 2014, str. 833.

⁸¹ Možina, 2017, str. 143.

6. Opredelitev (hude) nehvaležnosti

Glede na splošno nezmožnost opredelitve pojma (ne)hvaležnosti, ne preseneča, da je v primerjalnem pravu več različnih načinov (poskusa) določanja okvirjev, v katerih je nehvaležnost utemeljen razlog za preklic darila. Zakonodajne pristope je mogoče razdeliti v dve temeljni skupini:

1. uporabo splošno opredeljenega pravnega standarda nehvaležnosti v obliki generalne klavzule ter
2. bodisi taksativno bodisi primeroma naštevanje pojavnih oblik nehvaležnosti.

Slovenski zakonodajalec pojavnih oblik nehvaležnosti ni določil. Huda nehvaležnost obdarjenca kot pravni standard spada med manj jasno urejene razloge za preklic darilne pogodbe. Že na prvi pogled ni dvoma, da je OZ v 541. členu, v katerem ureja položaj, ko se darovalcu rodi prvi otrok, ali celo v 539. členu, ko je ogroženo darovalčevo preživljanje, bistveno bolj jasen kot v 540. členu, v katerem ureja preklic zaradi hude nehvaležnosti obdarjenca. Nujna posledica te pomenske odprtosti 540. člena je povečan pomen sodne prakse. Slovenska sodna praksa se torej precej več ukvarja z razlago pojma hude nehvaležnosti kot z drugimi razlogi za preklic darilne pogodbe, ki so urejeni v OZ.

Standarda hude nehvaležnosti po sodni praksi tako ne izpolnjujejo hudi prepiri med zakoncema dve leti po daritvi,⁸² enkratno prerivanje, zaradi katerega sta bili obe pogodbeni stranki spoznani za odgovorni storitve prekrška ogrožanja varnosti osebe v zaprtem prostoru,⁸³ napetosti in nesoglasja med strankama, ki niso prerasli lažje verbalne ravni in običajnih družinskih zamer,⁸⁴ ali pa okoliščina, da je toženec začel poslovati samostojno, ob čemer je tožniku zaradi obojestranskega omejevanja poslovanja preprečil sodelovanje pri poslu.⁸⁵ Huda nehvaležnost pa obstaja, če je obdarjenec darovalko žalil, jo pretepal in ji s prisilo omejeval možnost razpolaganja s premoženjem, ki ga je imela na svojem bančnem računu ali ga je ustvarila za gradnjo.⁸⁶

Že glede na obseg prakse Vrhovnega sodišča (torej tudi če ne upoštevamo precej obsežnejše prakse višjih sodišč) pri zapolnjevanju pravnega standarda hude nehvaležnosti je mogoče ugotoviti, da so z ureditvijo tega razloga za preklic darilne pogodbe precejšnje praktične težave. Sodna praksa Vrhovnega sodišča doslej očitno ni ponudila ustreznega (splošnejšega) testa, po katerem bi lahko nižja sodišča preprosteje presodila, ali konkretne okoliščine primera spadajo v pojem hude nehvaležnosti, temveč se je samo ukvarjalo s posameznimi konkretnimi primeri. Zato se utemeljeno postavlja vprašanje, ali pravna

⁸² Sodba Vrhovnega sodišča RS II Ips 315/2011 z dne 3. novembra 2011.

⁸³ Sodba Vrhovnega sodišča RS II Ips 1207/2008 z dne 9. decembra 2010.

⁸⁴ Sodba Vrhovnega sodišča RS II Ips 685/2008 z dne 14. oktobra 2009.

⁸⁵ Sodba Vrhovnega sodišča RS II Ips 4/2006 z dne 27. avgusta 2008.

⁸⁶ Sklep Vrhovnega sodišča RS II Ips 22/2006 z dne 18. maja 2006.

varnost ne zahteva zakonodajne spremembe 540. člena OZ, ki bi omogočila vsaj naštevaje primeroma temeljnih upoštevnih oblik hude nehvaležnosti.

Podobno določbo je vseboval ODZ, ki je veliko nehvaležnost opredeljeval kot »poškodbo na telesu, na časti, na svobodi ali na imovini, da se sme zoper poškodovanca postopati po kazenskem zakonu uradoma ali na poškodovančevo zahtevo.« Pri tem je treba opozoriti, da je sodna praksa Republike Slovenije pri uporabi standarda »velike oziroma hude nehvaležnosti« namesto ODZ analogno uporabljala določbe zakona o dedovanju, ki urejajo vprašanje dedne nevrednosti ali vzrokov za razdedinjenje.⁸⁷ Po uveljavitvi OZ pa je obveljalo stališče, da uporaba take analogije ne pride (več) v poštev ter da je treba to zakonsko določbo razlagati strožje.⁸⁸ Po eni strani je torej preklic zaradi hude nehvaležnosti po OZ urejen precej širše kot po ODZ (glede na zakonsko besedilo ODZ), saj zadošča že »nepravičnost, po temeljnih moralnih načelih« in ni govora o kazenskem pregonu ali pa o taksativno naštetih pojavnih oblikah (hude) nehvaležnosti, po drugi strani pa naj bi OZ glede na prakso, ki se je izoblikovala pred njegovim sprejetjem, omejil uporabo instituta preklica zaradi nehvaležnosti.

Francosko pravo (955. člen *Code civil*) taksativno našteva tri oblike nehvaležnosti, ki so lahko podlaga za preklic darila, in sicer: če je obdarjenec darovalcu poskusil odvzeti življenje, če je obdarjenec darovalca zlorabljal, zoper njega storil kaznivo dejanje ali pa ga je hudo razžalil ali pa če obdarjenec darovalca ne preživlja, čeprav darovalec to potrebuje.

Nemško pravo drugače kot francosko in podobno kot slovensko ne našteva oblik nehvaležnosti. BGB v določbi § 530 določa le, da je darilo mogoče preklicati, če je obdarjenec zagrešil hudo nehvaležnost proti darovalcu ali pa njegovem bližnjem sorodniku.

Naštevaje pojavnih oblik nehvaležnosti je bolj zastopljeno v romanskih pravnih sistemih kot v germanskih. Odgovor na vprašanje, kateri od omenjenih dveh zakonodajnih pristopov je ustrežnejši, ni popolnoma preprost. Po eni strani naštevaje oblik nehvaležnosti zagotavlja večjo stopnjo pravne varnosti, tj. predvidljivosti tako za darovalca kot tudi za obdarjenca, čeprav določba ni namenjena varovanju slednjega. Po drugi strani pa se zdi, da vsakršno naštevaje oblik tako nedoločenega in subjektivnega pojma (pojma, odvisnega od konkretnega darila, darovalca in obdarjenca), kot je nehvaležnost, nujno pripelje do dveh negativnih posledic: nepopolnosti ureditve, saj ne bodo zajeti vsi primeri nehvaležnosti, ki bi utemeljili preklicnost darila, ter odvečnosti ureditve posameznih oblik nehvaležnosti, ki mogoče v konkretni situaciji ne bi bile dovolj zavržne, da bi utemeljile poseg v sklenjeno (in izpolnjeno) pogodbo.

⁸⁷ Gre za pristop, ki ga je mogoče najti tudi danes v primerjalnem pravu. Italijanski *Codice civile* na primer našteva oblike nehvaležnosti v 801. členu. Določba se delno sklicuje na pravila dednega prava, ki urejajo dedno nevrednost (463. člen *Codice civile*). Dostopno na: <https://www.altalex.com/documents/news/2014/02/03/delle-donazioni> (dostop 25. maj 2022).

⁸⁸ Zupančič, 2002, navedeno v: Plavšak idr., 2004, str. 495.

DCFR podobno kot nemško in slovensko pravo opredeljuje ta preklicni razlog v obliki generalne klavzule (določba IV. H. – 4:201). Darilna pogodba je preklicljiva, če je bil obdarjenec hudo nehvaležen tako, da je namenoma storil resno dejanje (angl. *serious wrong*) proti darovalcu. Za uporabo instituta preklica darila zaradi nehvaležnosti po DCFR naj bi bila izpolnjena dva pogoja, in sicer da je bilo resno dejanje nehvaležnosti storjeno proti darovalcu na zaznaven način ter da je obstajal namen obdarjenca storiti to dejanje. Malomarnost ali nepremišljenost obdarjenca naj ne bi zadoščali. Prav tako darila naj ne bi bilo mogoče preklicati pri dejanjih, ki jih je darovalec dojel kot izraz nehvaležnosti, obdarjenec pa kot dejanje, ki bi koristilo darovalcu.⁸⁹

7. (Ne)upoštevanje okoliščin konkretnega darila v slovenskem pravu

Iz opisanih ureditev preklica darila zaradi nehvaležnosti izhaja, da posamezni zakonodajni pristopi zgolj delno in posredno upoštevejajo okoliščine konkretnega darila.

V slovenskem pravu ostajajo odprta številna vprašanja. OZ ne ureja posebej vprašanja, ali naj ima darovalec možnost preklica, če je obdarjenec nehvaležno ravnal do njega tudi pred prejemom darila (obdarjenec torej ni spremenil svojega obnašanja, darovalec pa se je tega obnašanja zavedal). Besedilo 540. člena OZ v veljavni obliki zajema tudi te primere, saj z ničimer ne upošteva darovalčevega morebitnega zavedanja o okoliščinah, ki pomenijo nehvaležnost obdarjenca. Če pa je bil darovalec seznanjen s temi relevantnimi okoliščinami, je lahko vprašljivo, ali je utemeljeno, da ohrani enostransko upravičenje preklicati darilno pogodbo ob nespremenjenem ravnanju obdarjenca.

Neodgovorjeno ostaja vprašanje upoštevanja konkretnega nagiba darovalca, kot je to storilo Vrhovno sodišče v sklepu II Ips 23/2018 z dne 11. aprila 2019 v primeru preklica zaradi razveze zakonske zveze.⁹⁰ Darovalci imajo najrazličnejše nagibe za sklenitev darilne pogodbe, zaradi česar si je mogoče predstavljati primere, ko bi bila lahko nehvaležnost v razmerju do darovalca manj pomembna (če ne irelevantna). Če bi darovalec sklenil darilno pogodbo z nagibom, ki ni zgolj dobrodelnost ali nesebičnost v razmerju do obdarjenca, bi bilo mogoče smiselno upoštevati ta nagib pri ugotavljanju, ali je neko ravnanje obdarjenca mogoče šteti za izraz hude nehvaležnosti. Če je darovalec denimo sklenil darilno pogodbo zato, da bi upošteval nezavezujoče želje tretjih oseb (na primer darilo je

⁸⁹ Von Bar in Clive (ur.), 2009a, str. 2867–2868.

⁹⁰ Vrhovno sodišče je s tem sklepom odstopilo od ustaljene sodne prakse glede vprašanja (načina) upoštevanja spremenjenih okoliščin na primeru prenehanja nagiba darovalca za sklenitev darilne pogodbe zaradi razveze zakonske zveze (načelno mnenje občne seje Vrhovnega sodišča SR Slovenije z dne 21. in 22. decembra 1987). Današnja ureditev se od ureditve iz leta 1987 razlikuje po tem, da je zakonodajalec v OZ (drugače kot v ZOR) uredil darilno pogodbo (in znotraj določb o darilni pogodbi razloge za preklic darila) ter mednje ni vključil tudi primera odpadlosti pogodbene podlage iz načelnega mnenja iz leta 1987.

dal po želji svojega zakonca ali partnerja nekemu sorodniku tega zakonca oziroma partnerja), bi bilo mogoče bolj smiselno upoštevati morebitno nehvaležnost obdarjenca do te tretje osebe (in ne do darovalca) oziroma vsaj bolj restriktivno razlagati, kdaj je podana huda nehvaležnost do darovalca (kot manj relevantna v konkretnem primeru). V takem primeru bi bilo namreč mogoče ugotoviti, da obdarjenec dolguje hvaležnost primarno (tj. bolj kot darovalcu) tretji osebi, ki je darovalca spodbudila do tega, da je dal darilo.

OZ ne zahteva upoštevanja morebitne hvaležnosti darovalca zaradi obdarjenčevih preteklih ravnanj, ki bi darovalca motivirala za dajanje darila. Določba 534. člena OZ ne pušča dvoma, da gre tudi pri teh naklonitvah za darila, ki so torej lahko podvržena preklicu po 540. členu OZ. Pri tem je treba opozoriti, da OZ v 258. členu izključuje darila, dana iz hvaležnosti iz režima izpodbijanja dolžnikovih pravnih dejanj s strani darovalčevih upnikov (tako imenovana *actio Pauliana*), če so sorazmerna premoženjskim možnostim dolžnika (darovalca). Takega pravila pa OZ ne določa za preklic darila s strani samega darovalca. Zahteva po obdarjenčevi hvaležnosti po prejemu takega remunerativnega darila se ne zdi utemeljena, kar potrjuje tudi tuja pravna teorija.⁹¹

Končno, zanimivo je tudi vprašanje, ali lahko obdarjenec s kakšnim svojim drugim dejanjem izpolni svojo obveznost hvaležnosti ter s tem izključi obveznost vzdržati se nadaljnjih ravnanj, ki pomenijo hudo nehvaležnost. S tega vidika je utemeljen pomislek, da je obveznost vzdržati se dejanj, ki so izraz nehvaležnosti, za obdarjenca bolj obremenjujoča, kot bi bila (pozitivno oblikovana) obveznost hvaležnosti. Slednjo bi namreč obdarjenec lahko izpolnil z nekim hvaležnim dejanjem, ki bi ustrezalo okoliščinam in vrednosti prejetega darila (na primer z dajanjem drugega darila). Po drugi strani se zdi, da se obdarjenec obveznosti vzdržati se dejanj nehvaležnosti ne more izogniti s kakršnikoli aktivnim ravnanjem ter ga ta obveznost obremenjuje ne glede na njegovo morebitno siceršnjo hvaležnost.

Rok, ki ga OZ v 543. členu predvideva za preklic darilne pogodbe, je subjektiven in teče od dneva, ko je darovalec zvedel za razlog za preklic. OZ torej ne določa niti objektivnih časovnih okvirjev zahtevane odsotnosti nehvaležnosti obdarjenca.

Edino podlago za upoštevanje okoliščin konkretnega darila v OZ je mogoče najti v diktiji prvega odstavka 540. člena, ki se sklicuje na »temeljna moralna načela« kot merilo, po katerem je treba presojeti, ali bi bilo »nepravično, da bi obdarjenec prejetu obdržal.« Pri tem zakon ne pojasnjuje, ali naj bi se omenjeno merilo uporabilo (le) za presojo obdarjenčevega potencialno nehvaležnega ravnanja ali pa tudi za druge okoliščine konkretnega darila (zlasti nagib darovalca ter obdarjenčeva druga ravnanja). Restriktivna razlaga 540. člena OZ kot možnosti enostranskega posega v sklenjeno pogodbo bi zahtevala upoštevanje moralnosti in pravičnosti preklica glede na vse okoliščine konkretnega darila in ne samo glede na nehvaležno ravnanje obdarjenca. Sodna praksa se v zvezi s 540. členom OZ večinoma osredinja na razlago pravnega standarda velike nehvaležnosti (tj.

⁹¹ Von Bar in Clive (ur.), 2009a, str. 2804.

na presojo konkretnega ravnanja obdarjenca), lahko pa zasledimo tudi nekaj odločb, ki zagovarjajo omenjeno razlago standarda temeljnih moralnih načel (tj. presojo celotnega razmerja med darovalcem in obdarjencem).⁹² Natančnejše razlage pravnega standarda temeljnih moralnih načel na primeru 540. člen OZ v sodni praksi ni mogoče zaslediti.

8. Sklep

Preklic darila zaradi (hude) nehvaležnosti temelji na izhodiščih in konceptih, ki jih pravni sistemi ne zmorejo natančno opredeliti. Moralna obveznost hvaležnosti, katere kršitev je (vsaj po stališču dela teorije) sankcionirana z zakonsko urejenim enostranskim upravičenjem darovalca preklicati darilo, izhaja iz neodplačnosti darila. Sam pojem neodplačnosti pa se izogiba natančni opredelitvi in teoretični utemeljitvi. V teoriji je predvsem sporno, ali je treba pri tem upoštevati objektivno plat darila, ki naj bi se kazala v neenakovrednosti dajatev (oziroma odsotnosti dajatve obdarjenca), subjektivno plat, ki naj bi se nanašala bodisi na darovalčev nagib bodisi soglasje pogodbenih strank, ali pa neko kombinacijo obeh pristopov.

Upošteva težavnost opredelitve darila ter primerjalnopravno neenotnost ureditve daril in neodplačnih pravnih poslov ne preseneča, da se pri uporabi instituta preklica darila zaradi nehvaležnosti pojavljajo praktične težave. Te izhajajo prav iz omenjenega neopredeljenega teoretičnega izhodišča, najizraziteje pa se kažejo pri remuneracijskih darilih (darilih, danih s strani darovalca zaradi njegove hvaležnosti ali neke druge moralne obveznosti), darilih, danih iz drugih posebnih nagibov, ter v okoliščinah, v katerih je obdarjenec svojo moralno obveznost hvaležnosti že izpolnil.

Del teorije in nekatere pravne ureditve zgoraj opisane težave rešujejo bodisi z delnim izključevanjem uporabe instituta preklica zaradi nehvaležnosti (zlasti na primerih remuneracijskih daril) bodisi s sklicevanjem na nedoločne standarde morale in pravičnosti, ki naj bi sodiščem omogočali upoštevanje vseh okoliščin konkretnega primera.

Glede na dognanja sociološke in antropološke stroke je utemeljeno vprašanje, ali je koncept neodplačnosti (ter s tem zahtevana hvaležnost obdarjenca, ki se kaže v preklicnem upravičenju darovalca) družbeno gledano smiselna in uporabna kategorija. Glede na opisana stališča bi bilo mogoče neodplačnost, vsaj na primeru darilne pogodbe,⁹³

⁹² Glej na primer sodbo Vrhovnega sodišča RS II Ips 1207/2008 z dne 9. decembra 2010, točka 9 obrazložitve, sodbo Višjega sodišča v Ljubljani II Cp 2924/2013 z dne 5. marca 2014, točka 9 obrazložitve, ter sodbo Višjega sodišča v Mariboru I Cp 1641/2011 z dne 13. marca 2012, točka 14 obrazložitve.

⁹³ Drugače je pri odplačnih pogodbah, pri katerih je neodplačnost nedvomno koristna kategorija: ob primerjanju vrednosti dveh dajatev je povsem preprosta in smiselna ugotovitev, da je neka dajatev »v presežku« neodplačna, kar omogoča uporabo posameznih institutov, kot so na primer čezmerno prikrajšanje iz 118. ali pa oderuška pogodba iz 119. člena OZ.

šteti celo za pravno fikcijo, ki utemeljuje zgodovinska prizadevanja evropskih zakonodajalcev odvracati pravne subjekte od dajanja daril. Prav v tem je mogoče najti razlog za opisane težave. Pri darilni pogodbi namreč ni mogoče uporabiti jasnega merila primerjanja (vrednosti) izpolnitev pogodbenih strank, tako imenovane *cause donandi* pa pravzaprav ni mogoče ločiti od drugih teoretičnih konceptov, zlasti od nagiba darovalca ter soglasja pogodbenih strank. Zdi se, da poskušajo pravni sistemi neuspešno uporabiti splošne pogodbenopravne (tržne) režime na darilih, ki so nedvomno zunajtržna in s tem, v bistvenem, nepogodbena kategorija. Posebna pravila, ki naj bi kazala posebnost daril kot neodplačnih pravnih poslov, so pravzaprav zgolj izraz nezaupljivosti prava do daril. Bistveno odprto vprašanje pa je, ali je ta nezaupljivost utemeljena ali pa je zgolj posledica zastarelih zgodovinskih teoretičnih izhodišč.

Glede na zgoraj podane ugotovitve bi bilo morda smiselno OZ spremeniti tako, da so pri uporabi instituta preklica darilne pogodbe upoštevane vse okoliščine konkretnega darila, pri čemer bi moral biti preklic zaradi nehvaležnosti splošno in izhodiščno izključen vsaj pri remunatoričnih darilih.⁹⁴ K jasnosti in pravni varnosti bi pripomoglo eksemplifikativno naštevanje pojavnih oblik hude nehvaležnosti, ki bi omogočilo uporabo analogije *intra legem* pri razlagi (dopolnjene) generalne klavzule.

Poleg teh zakonodajnih sprememb bi bilo smiselno v pravno teorijo vključiti razpravo o dognanjih drugih družboslovnih strok ter postaviti vprašanje, ali so zgodovinsko uveljavljeni režimi odvracanja pravnih subjektov od dajanja daril sploh utemeljeni ter ali ni bolj utemeljeno prepustiti sankcioniranje kršitev moralnih obveznosti družbi sami, tj. te kršitve sankcionirati z moralnimi in ne pravnimi posledicami. Odgovor na to vprašanje bi lahko pripeljal do ugotovitve, da je sodobno pravo daril, vključno z ureditvijo preklica darilne pogodbe zaradi hude nehvaležnosti, v pretežnem delu nepotrebno in preseženo, saj temelji na abstraktni ugotovitvi, da je darilo (v celoti in vedno) dano neodplačno. Če tako pojmovane neodplačnosti v konkretnem primeru ni, ni mogoče niti s sklicevanjem na pravičnost upravičiti konstrukcije moralne obveznosti hvaležnosti na strani obdarjenca. Slednja pa je nedvomno temeljna teoretična utemeljitev preklica darila zaradi hude nehvaležnosti.

Literatura

Von Bar, C., in Clive, E. (ur.) (2009a) *Principles, Definitions and Model Rules of European Private Law: Draft Common Frame of Reference (DCFR), Full Edition, Volume 3*. München: Sellier, European Law Publishers.

⁹⁴ Dober zgled jasnejšega zakonskega besedila je, vsaj glede remunatoričnih daril, mogoče najti v nemškem BGB, ki iz režima preklica zaradi nehvaležnosti po določbi § 534 izrecno izključuje darila, ki jih je darovalec dal zaradi neke svoje moralne dolžnosti ali zaradi podobnih nagibov. Ob tem je treba spomniti, da BGB že izhodiščno izključuje posamezne kategorije daril iz režima pravil o darilih (na primer določba § 1624 BGB, ki izključuje določena darila dana otrokom).

- Von Bar, C., in Clive, E. (ur.) (2009b) *Principles, Definitions and Model Rules of European Private Law, Draft Common Frame of Reference (DCFR), Outline Edition*, <https://www.law.kuleuven.be/personal/mstorme/2009_02_DCFR_OutlineEdition.pdf> (dostop: 25. maj 2022).
- Beudant, L. C. A., Beudant, R., in Lerebours-Pigeonnière, P. (1934–1953) *Cours de droit civil français*, 2. Izdaja. Pariz: Rousseau & Cie.
- BGB, različica veljavna na dan 2. maja 2022, <<https://www.gesetze-im-internet.de/bgb>> (dostop: 2. maj 2022).
- Cigoj, S. (2002) *Institucije obligacij: posebni del obligacijskega prava, kontrakti in reparacije*, tretji ponatis. Ljubljana: Uradni list Republike Slovenije.
- Code civil*, različica veljavna na dan 29. aprila 2022, <https://www.legifrance.gouv.fr/codes/section_lc/LEGITEXT000006070721/LEGISCTA000006118022/#LEGISCTA000006118022> (dostop: 2. maj 2022).
- Codice civile*, <<https://www.altalex.com/documents/news/2014/02/03/delle-donazioni>> (dostop 2. maj 2022).
- Dawson, J. P. (1980) *Gifts and Promises: Continental and American Law Compared*. London: Yale University Press.
- Esmein, P. (1953) *Cours de droit civil. Licence 3me année*. Pariz: Cours de droit.
- Godelier, M. (2006) *Uganka daru*. Ljubljana: Študentska založba.
- Hyland, R. (2009) *Gifts: A Study in Comparative Law*. New York: Oxford University Press.
- Kranjc, J. (2010) *Rimsko pravo*, 2. pregledana in dopolnjena izdaja. Ljubljana: GV Založba.
- Krüger, W., in Westermann, H. P. (ur) (2004) *Münchener Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch, 3.: Schuldrecht, Besonderer Teil I*, 4. izdaja. München: C. H. Beck.
- Liebersohn, H. (2011) *The Return of the Gift: European History of a Global Idea*. New York: Cambridge University Press.
- Malenica, A. (1981) *Poklon u rimskom pravu*. Beograd: Savremena administracija.
- Markesinis, B. S., Lorenz, W., in Dannemann, G. (1997) *The German Law of Obligations, Volume I, The Law of Contracts and Restitution: A Comparative Introduction*. Oxford: Oxford University Press.
- Mauss, M. (2002) *The Gift: The form and reason for exchange in archaic societies*. London: Taylor & Francis e-Library.
- Michel, J. H. (1962) *Gratuité en droit romain*. Bruselj: Université libre de Bruxelles.
- Možina, D. (2014) 'So diamanti res večni? Darilna pogodba, družinska razmerja in spremenjene okoliščine', *Podjetje in delo*, št. 5/2014, str. 833–846.

- Možina, D. (2017) 'Vsebina in obseg obogatitvenega zahtevka' *Razsežnosti zasebnega prava: liber amicorum Ada Polajnar Pavčnik*. Ljubljana: Pravna fakulteta Univerze v Ljubljani, str. 143–167.
- Načelno pravno mnenje občne seje Vrhovnega sodišča SR Slovenije z dne 21. in 22. decembra 1987.
- Ordonnance n° 2016-131 du 10 février 2016 portant réforme du droit des contrats, du régime général et de la preuve des obligations*, <<https://www.legifrance.gouv.fr/jorf/id/JORFTEXT000032004939>> (dostop: 25. maj 2022).
- Planiol, M., in Ripert, G. (1952) *Traite pratique de droit civil français, tome VI: obligations*, 2. Izdaja. Pariz: Libraire Générale de Droit et de Jurisprudence.
- Planiol, M., in Ripert, G. (1957), *Traite pratique de droit civil français, tome V: donations et testaments*, 2. Izdaja. Pariz: Libraire Générale de Droit et de Jurisprudence.
- Plavšak, N., in Juhart, M. (ur.) (2004) *Obligacijski zakonik (OZ) (posebni del) s komentarjem, 3. knjiga (435. do 703. člen)*. Ljubljana: GV Založba.
- Sklep Vrhovnega sodišča RS II Ips 22/2006 z dne 18. maja 2006.
- Sklep Vrhovnega sodišča RS II Ips 23/2018 z dne 11. aprila 2019.
- Sodba Višjega sodišča v Ljubljani II Cp 2924/2013 z dne 5. marca 2014.
- Sodba Višjega sodišča v Mariboru I Cp 1641/2011 z dne 13. marca 2012.
- Sodba Vrhovnega sodišča RS II Ips 206/2010 z dne 20. junija 2010.
- Sodba Vrhovnega sodišča RS II Ips 218/2017 z dne 23. avgusta 2016.
- Sodba Vrhovnega sodišča RS II Ips 315/2011 z dne 3. novembra 2011.
- Sodba Vrhovnega sodišča RS II Ips 1207/2008 z dne 9. decembra 2010.
- Sodba Vrhovnega sodišča RS II Ips 685/2008 z dne 14. oktobra 2009.
- Sodba Vrhovnega sodišča RS II Ips 4/2006 z dne 27. avgusta 2008.
- Weiner, A. B. (1992) *Inalienable Possessions: The Paradox of Keeping-While-Giving*. Berkeley: University of California Press.
- Zupančič, K. (2002) »Obligacijske pogodbe, ki so imele pravni temelj v zakonu o dedovanju«, *pisni prispevek za seminar o novem slovenskem OZ*.

Izvirni znanstveni članek

UDK: 347.472:347.41:177.77

DOI: 10.51940/2022.1.307-328

ZBORNIK ZNANSTVENIH RAZPRAV

LXXXII. LETNIK, 2022, STRANI 307–328

Miloš Dimitrijević

Hvaležnost obdarjenca – pravna in moralna obveznost

Pričakovana (in zahtevana) hvaležnost obdarjenca, ki je utemeljena z neodplačnostjo darilne pogodbe, se najbolj izrazito kaže v obliki preklica darila zaradi hude nehvaležnosti. Darovalec lahko prekliče darilno pogodbo zaradi hude nehvaležnosti, če se po njeni sklenitvi obdarjenec proti njemu ali njegovemu bližnjemu obnaša tako, da bi bilo po temeljnih moralnih načelih nepravilno, da bi obdarjenec prejetu obdržal. Upošteva težavnost opredelitve darila ter primerjalnopravno neenotnost ureditve daril in neodplačnih pravnih poslov, ne preseneča, da se pri uporabi instituta preklica darila zaradi nehvaležnosti pojavljajo praktične težave. Te izhajajo iz neopredeljenega teoretičnega izhodišča, najizraziteje pa se kažejo pri remuneracijskih darilih, darilih danih iz drugih posebnih nagibov, ter v okoliščinah, v katerih je obdarjenec svojo moralno obveznost hvaležnosti že izpolnil.

Sociološki in antropološki zaključek je, da je družbeni pojav dajanja, prejetanja in vračanja daril odvisen od konteksta (okoliščin) primera, predvsem pa vseh kompleksnosti razmerja med konkretnim darovalcem in konkretnim obdarjencem. Zdi se, da pravni sistemi neuspešno poskušajo uporabiti splošne pogodbenopravne (tržne) režime na darilih, ki so nedvomno, zunajtržna in s tem v bistvenem nepogodbena kategorija. Posebna pravila, ki naj bi odražala posebnost daril kot neodplačnih pravnih poslov, so pravzaprav zgolj izraz nezaupljivosti prava do daril. Bistveno odprto vprašanje je, ali je ta nezaupljivost utemeljena ali pa je zgolj posledica zastarelih zgodovinskih teoretičnih izhodišč.

Ključne besede: darilo, darilna pogodba, preklic, hvaležnost, nehvaležnost.

Scientific article

UDC: 347.472:347.41:177.77

DOI: 10.51940/2022.1.307-328

LJUBLJANA LAW REVIEW

VOLUME LXXXII, 2022, PP. 307–328

Miloš Dimitrijević

Gratitude of a Donee – A Legal and Moral Obligation

The expected (and required) gratitude of a donee justified by the gratuitous nature of the donation contract is most clearly shown in the form of revocation of a gift due to severe ingratitude. The donor may revoke a gift contract due to severe ingratitude if, after its conclusion, the donee behaves towards them or their close relations in such a way that it would be unfair according to basic moral principles for the donee to keep the gift. Given the difficulty of defining the gift and the inconsistency of the regulation of gifts and gratuitous legal transactions in comparative law, it is not surprising that practical difficulties exist with gift revocations due to ingratitude. These are a consequence of an undefined theoretical basis and are most pronounced in remuneratory gifts, gifts given out of other special inclinations, and in circumstances where the donee has already fulfilled their moral obligation of gratitude. The sociological and anthropological conclusion is that the social phenomenon of giving, receiving, and returning gifts depends on the context (circumstances) of the case, and above all on all the complexities of the relationship between a specific donor and a specific donee. Legal systems seem to be unsuccessfully trying to apply general contract law (market) regimes to gifts, which are undoubtedly non-commercial and thus, in essence, a non-contractual category. The special rules, which are supposed to reflect the specificity of gifts as gratuitous legal transactions, could be seen as merely an expression of the distrust of gifts by the law. The essentially unanswered question is whether this distrust is justified or is merely the result of outdated historical theoretical foundations.

Key words: gift, contract of donation, revocation, gratitude, ingratitude.

Pravna fakulteta
Univerza v Ljubljani

ISSN 1854-3839

9 771854 383007